

A fenntartható fejlődés fogalmának hétköznapi értelmezése és összevetése a tudományos definícióval

The everyday understanding of the concept of sustainable development and comparison with the scientific definition

Kolnhofer-Derecskei Anita¹ – Reicher Regina Zsuzsánna² – Hauber György³ – Majláth Melinda⁴

Absztrakt: A fenntartható fejlődés és az azon alapuló 17 fenntartható fejlődési cél (SDG) megismerése közös érdek, a hétköznapi életben mégsem ismert vagy nem tudatosan kezelt jelenség. A fenntartható fejlődési célok elérésének érdekében folytatott diskurzus során fontos lenne, hogy a fogalom értelmezése hasonló legyen a döntéshozók és az érintettek számára is. Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a fenntarthatóság három pillére megjelenik-e a szabadon választott definíciókban, és felfedezhetünk-e bizonyos mintázatokat, illetve eltéréseket a megfogalmazásokban. A megkérdezett közel 150 fő válaszait az ENSZ által

¹ Dr. KOLNHOFER-DERECSCKEI Anita PhD egyetemi docens [Associate Professor] (<https://orcid.org/0000-0002-1780-7674>)

Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar
[Budapest Business School Faculty of Finance and Accountancy]
(kolnhofer-derecskei.anita@uni-bge.hu)*

² Dr. REICHER Regina Zsuzsánna PhD egyetemi docens [Associate Professor] (<https://orcid.org/0000-0003-3929-6331>)

Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar
[Budapest Business School Faculty of Finance and Accountancy]
(reicher.regina@uni-bge.hu)

³ Dr. HAUBER György PhD főiskolai docens [College Associate Professor] (<https://orcid.org/0000-0003-2294-8954>)

Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar
[Budapest Business School Faculty of Finance and Accountancy]
(hauber.gyorgy@uni-bge.hu)

⁴ Dr. MAJLÁTH Melinda PhD egyetemi docens [Associate Professor] (<https://orcid.org/0000-0002-3175-875X>)

Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar
[Budapest Business School Faculty of Finance and Accountancy]
(majlath.melinda@uni-bge.hu)

is elfogadott tudományos definíció alapján kódoltuk, a válaszokban megjelenő példákat pedig az SDG listához igazítottuk, majd NVivo14 segítségével elemeztük. Elemzésünk egy ponton mutatott eltérést: a nők és a férfiak eltérően értelmezik ezt a jelenséget. Míg a hölgyek válaszaiban a fenntarthatóság környezeti pillére erős, a férfiaknál a gazdasági szempont volt hangsúlyosabb. A társadalmi szempont mindkét nem válaszában megjelent. Tanulmányunkban az elemzések bemutatása mellett kitértünk az eltérés lehetséges okaira és ennek gazdasági jelentőségére is.

Kulcsszavak: *fenntartható fejlődés, fogyasztói vélemény, tartalomelemzés, nemi különbségek*

JEL-kódok: *D12, Q01, J16*

Abstract: Sustainable development and related to that, the 17 sustainable development goals (SDG) are crucial. However, this phenomenon does not seem obvious and well known or consciously addressed in everyday life. In order to achieve sustainability goals, it would be necessary for the interpretation of the concept to be similar for decision-makers and stakeholders. In our research, we looked for the answer to whether the three pillars of sustainability appear in the freely given definitions and whether we can discover certain patterns or differences in the formulations. The answers of the 150 respondents were coded based on the scientific definition accepted by the UN, and the examples appearing in the answers were adapted to the 17 SDGs and then analysed using NVivo14. Our analysis showed a discrepancy at one point: women and men interpreted this phenomenon differently. While the environmental pillar of sustainability is strong in the women's answers, the economic aspect was more emphasised among the men. The social pillar appeared in both genders' answers. In addition to presenting the analyses, we discuss the possible reasons for this divergence and its economic significance, as well.

Keywords: *sustainable development, consumers' opinion, content analysis, gender differences*

JEL Codes: *D12, Q01, J16*

Bevezetés

„A fenntarthatóság az utóbbi 50 év terméke” – fogalmazta meg Réthelyi Miklós, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságának elnöke a Fenntarthatóság témaköre a felsőoktatásban című tudományos tanácskozás köszöntőjében (Lányi-Kajner, 2019:5). A napjainkban már széleskörűen használt fenntarthatóság, illetve fenntartható fejlődés fogalmak gyökere azonban a XVII-XVIII. századra vezethető vissza. Smith, Ricardo és Malthus gondolatai a gazdaság működésével párhuzamosan az erőforrások szűkösségén keresztül mind a gazdasági mind a népesség határtalan növekedésének megkérdőjelezését fogalmazták meg (Caradonna, 2014). A fogalom bevezetése a politikai és gazdasági döntéshozatalba nemzetközi szinten viszont egyértelműen a Római Klub 1972-es jelentéséhez köthető (Meadows, 1972). Az „A növekedés határai” című, az exponenciális gazdasági és demográfiai növekedés által extrapolált jövőkép komoly vitákat generált, de egyben ráirányította a figyelmet a jelen gazdasági döntések hosszabb időhorizonton okozott következményeire.

A II. világháborút követő jelentős gazdasági növekedés természeti környezetre és ezáltal az egészségre is gyakorolt negatív hatásai a 60-as évektől kezdve komoly kétségeket és kritikákat indukáltak. Fontos publikációk voltak e téren Rachel Carson: *Silent Spring* (1962) című könyve, illetve Ehrlich: *The Population Bomb* (1968) című írása (Purvis et al, 2018). Habár a gazdasági növekedés jellemzően az általános életszínvonal növekedésével járt együtt, azonban ez sem szüntette meg a társadalmi egyenlőtlenségeket, sőt: a globalizáció erősödésével, az egészségügy fejlődésével új társadalmi problémák is megjelentek (társadalmak előregeedése, fenntarthatatlan nyugdíjrendszer, migráció – csak hogy néhányat említsünk).

Ignacy Sachs 1974-es cikkében már egyértelműen megfogalmazza, hogy komplex, egységes keretbe foglalt modell és gondolkodásmód szükséges a problémák megoldásához. „Az erőforrások, az energia, a környezet, a népesség és a fejlődés problémáit nem lehet megfelelően megérteni, hacsak nem vizsgáljuk ezeket egymással összefüggésben; és ez egy egységes fogalmi keretek között történő tervezést jelent” (Sachs, 1974:828). Ezt követően, az általa 1978-ban megalkotott öko-fejlődés (eco-development) fogalma már előfutára volt az 1987-es fenntartható fejlődés fogalmának, ami a mai legáltalánosabban használt definícióvá vált. Sachs sze-

rint az „öko-fejlődés... a társadalmi és gazdasági célok valamint az ökológia-alapú gazdálkodás összehangolását célzó fejlődési megközelítés, a jövő generációival való szolidaritás szellemében”, amely „egy másikfajta minőségi növekedést követel” (Glaeser, 1984:25 – in Purvis–Mao–Robinson, 2017:684) Ebben a definícióban is explicit módon jelenik meg a gazdasági növekedés mennyiségi szemléletű kritikája. Ezt más területek fejlődése is jelezte – például a GDP (vagy a vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP) mint fejlettségi mutató mindenhatóságának megkérdőjelezéseként kialakított új mérőszámok bevezetésének igénye (HDI, NEW). A téma diverzitása és szerteágazó, mindent átható jellege miatt maga a fenntarthatóság fogalma máig erősen vitatott. Márpedig a pontos fogalmi kép hiányában az erre épülő mérés vagy az ezt célzó prevenció is nehezebben indítható el. Kutatásunk célja a szakirodalmi áttekintésen túl, hogy megismerjük a hétköznapi emberek gondolatait, véleményét és feltárjuk, miként határozzák meg a fenntartható fejlődést. Ehhez közel 150 fő választ elemeztük ki kvalitatív technikák segítségével, és vetettük össze a szakirodalmi eredménnyel.

Irodalmi áttekintés

A fenntartható fejlődés fogalma

A mai – mind politikai mind akadémiai téren – széleskörűen használt definíció az 1987-es Brundtland-jelentésből származik. Az „A Közös Jövőnk” címet viselő, 247 oldalas jelentés 172 alkalommal használja a fenntartható fejlődés fogalmát (UN, 1987). Eszerint „az emberiség képes a fejlődést fenntarthatóvá tenni, hogy az megfeleljen a jelen szükségleteinek anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációinak lehetőségét saját szükségleteik kielégítésére” (UN, 1987:15). A jelentés a fenntarthatóság értelmezéséhez magyarázatot is fűz: „*A fenntartható fejlődés fogalma is alkalmaz korlátokat – de nem abszolút korlátokat, hanem a természeti erőforrásokra vonatkozóan a technika jelenlegi szintje és a társadalom által; valamint a bioszféra emberi tevékenységek által okozott hatásainak elnyelő-képességére vonatkozóan. De a technológia és a társadalom irányítható és fejleszthető annak érdekében, hogy a gazdasági növekedés új korszakát hozza el.*” (UN, 1987:15 – saját fordítás)

A definíció szépsége egyrészt az egyszerűségében rejlik, mindenki számára érthető nyelven fogalmazza meg, hogy nem lehet büntetlenül fel-

élni a természet által biztosított, korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokat. Ugyanakkor a kritikája is ebben gyökerezik: a döntéshozók számára a gyakorlati megvalósíthatóság kérdéseiben tág teret hagy. Simonyi és Zsótér (2020) például azt a kérdést teszi fel, hogy a jövőt milyen időhorizonton kell értelmezni: 30, 50 vagy 100 évre? Hány jövőbeli generáció igényeit kell megbecsülni és feltételrendszerben beépíteni a jelen döntéseinél? A szerzőpáros, valamint Redclift (2005) arra is rávilágít, hogy nehéz előre jelezni a jövő generációk szükségleteit, amihez illeszteni kellene a bolygó jövőbeli eltartó-képességét. Az ENSZ dokumentuma azonban elsősorban az alapvető szükségletek kielégítését szorgalmazza, így ezek talán jobban körülírhatók.

A definíció népszerűségének másik oka az lehet, hogy szemben Herman Daly (1977) koncepciójával, mely a nem-növekedést látja a társadalmi és környezeti problémák megoldásának, az ENSZ definíciója nem említi radikális változtatásokat, vagy radikális szemléletváltotatást a növekedés visszafogásának szükségességére vonatkozóan. Ezzel viszont inkább az inkrementális változásokkal történő átmenetnek kedvez, ami könnyebb elfogadást, de nagyobb időhorizontot eredményezhet.

Az ENSZ definíciója két fontos koncepciót nevez meg a definíció értelmezéséhez: (1) a szükségletek alatt elsősorban a szegények alapvető szükségleteit kell érteni, melynek prioritást kell élveznie más szükségletekkel szemben és (2) a technológiai, társadalmi és környezeti korlátok figyelembevételét a jelenlegi és jövőbeni szükségletek kielégítésében (UN, 1987:37). Az első pontban megfogalmazott elvárásról, miszerint az alapvető szükségletek széles körű kielégítésére kellene összpontosítani, kevesebb szó esik, hiszen ez a célkitűzés a fejlett országok pazarló életstílusának visszafogásával járna együtt. Ahogy Daly is állítja, ez vitathatatlanul együtt járna a vagyon és a jövedelmek újraelosztásával (Daly, 2014).

Mindezek mellett komoly kritika is érte a fenntartható fejlődés fogalmát és tartalmát egyaránt, miszerint ez eleve egy oxymoron (Redclift, 2005; Brown, 2015), azaz nem lehet egy korlátos erőforrásokkal rendelkező világban a folyamatos fejlődést növekvő népesség mellett biztosítani.

Magyarországon, Bartus Gábor több munkájában tesz kísérletet a fenntartható fejlődés fogalom eltérő értelmezésének rendszerezésére és a mérhetőségét biztosító indikátorok kiválasztására. Ahogyan ő is kiemeli, az eltérő értelmezés miatt a mérést célzó indikátorkészletek is nagyban különböznek, mert „A fenntartható fejlődés politikáját értelmezési, ope-

racionalizálási és indikálási diverzitás jellemzi.” (Bartus, 2013:842). Bartus a 2013-as munkájában a fenntartható fejlődés fogalmának hat értelmezési dimenzióját rendszerezte. Ezek az alábbiakban összegezhetőek:

1. A fenntartható fejlődés, mint emelt szintű környezetvédelem, azaz (környezetvédelem 2.0), ami hierarchizáltan használja a három pilléres vagy háromdimenziós modellt, mint környezet, társadalom, és gazdaság hármasa. Ezek közül is a környezetvédelem és természetvédelem vonulatára fűzi fel az alapelveit. Ezt a nézetet a következő fejezetben részletesebben is kifejtjük.
2. A fenntartható társadalom, mint kapitalizmuskritika, melyek képviselői a business-as-usual megoldásokkal fordulnak szembe, és a társadalom, valamint a hétköznapi ember életmódjának megváltoztatásában látják a megoldást.
3. A fenntartható fejlődés, mint igazságossági (egyenlőségi) segédelv szerint a nemzedékek közötti igazságosság, valamint a jövő nemzedékének védelme a legfontosabb. *Ezen nézet szerint mindenkinnek egyenlő hozzáférést kell biztosítani az erőforrásokhoz, a jövő nemzedéke számára is megőrizve azt.* Ez a nézet a morális, erkölcsi szempontokat is beépíti már a korábbi értelmezésekbe.
4. A fenntartható fejlődés utópiája ezt tovább emeli, mely szerint a tökéletes társadalomban megvalósul az igazságos hozzáférés a természeti erőforrásokhoz, mellyel harmóniában érhetjük el a boldog életet.
5. A fenntartható fejlődés, mint pragmatikus integrációs eszköz már gyakorlatiasabb, így szélesebben elterjedt nézet, mely az adott társadalom előtt álló kihívásokat, illetve a megoldásra váró problémákat sorakoztatja fel.
6. A fenntartható fejlődés, mint erőforrás gazdálkodás, a főáramú közgazdaságtan klasszikus négy erőforrásán keresztül vezeti le a fenntartható fejlődést és az ökológiai problémákon túl a humán, társadalmi vagy gazdasági tőke problémáit is megemlíti.

Később a szerző kitér rá, hogy a fenntartható fejlődés értelmezésére minden nézet szerint jellemző, a fenti korlátozott erőforrások okozta kihívásokon túl, az időtáv kiterjesztése és a hosszú távú optimalizálás elve (Bartus, 2020).

A fenntarthatóság fogalmával kapcsolatosan fontos megvizsgálni, hogy hány alapvető dimenziót tartalmaz. Purvis és társai (2018) arra is rávilágítanak, hogy már alapvetően a csoportosítás elnevezésében sincs konszenzus: pillér, dimenzió, komponens, aspektus, perspektíva, faktor

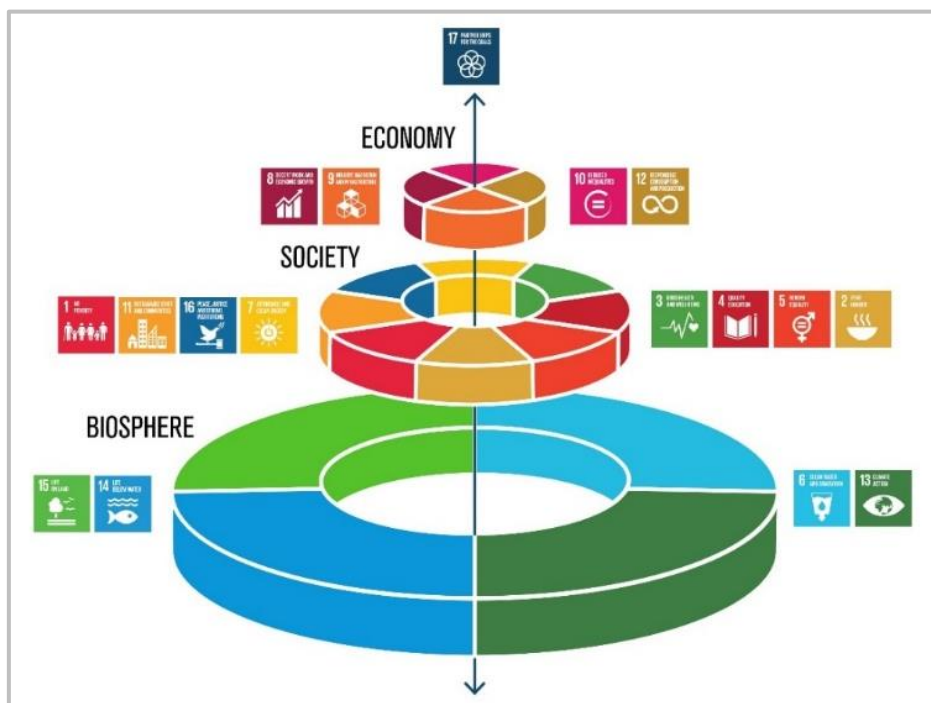
szavak egyaránt megjelennek a szakirodalomban e kérdéskörben. A legelterjedtebb megközelítések 3 pillért neveznek meg (Basiago, 1999; Waas et al., 2011): a gazdasági, a társadalmi és a környezeti pillért. Ezek jellemzően egyenrangú aspektusokként jelennek meg például az ENSZ Riói Jelentésében (UN, 1992), valamint a 2002-es Earth Summit jelentésében is. Megjegyzendő, hogy a meghatározás úgy említi a fenntartható fejlődés három pillérét, mint „kölcsonösen függő és egymást erősítő pillérek”, ezért ezek integrálását szorgalmazza (UN, 2002:8 – in Purvis et al, 2018:686). Néhányan (pl. Basiago, 1998) megkérdőjelezik az ENSZ megfogalmazásában egyértelműen a gazdasági növekedésnek prioritást adó gondolatmenetet, és gazdasági struktúraváltást vagy a hagyományos gazdasági kritériumok alárendelésének szükségességét fogalmazzák meg feladatként.

A fenti három pilléren túl a Brundtland-jelentés külön foglalkozik az intézményi szakadékkal, ami a fenntartható fejlődés megvalósíthatóságának útjában áll (UN, 1987). Jeffrey D. Sachs, amerikai közgazdász, aki 2001 és 2018 között a fenntartható fejlődés célok kidolgozásával kapcsolatosan tanácsadóként dolgozott az ENSZ-nél, négy pilléren nyugvó megközelítést alkalmazott a fenntartható fejlődésre. Négy egymásra épülő, komplex rendszert határoz meg: a globális gazdaságot, a társadalmi rendszereket, az ökológiai rendszert és a politikai kormányzást (Sachs, 2015). Látható, hogy ebben a megközelítésben is négy pillér jelenik meg, szemben a hagyományosan megnevezett hárommal. Az Európai Unió 2019-es „Fenntartható Európa 2030-ra” vitaanyagában szintén 4 dimenziót nevez meg: „A fenntartható fejlődési célok (...) egy jobb világ ütemtervét képezik, és egyben a fenntartható fejlődésről és annak gazdasági, társadalmi, környezetvédelmi és irányítási dimenzióiról szóló nemzetközi együttműködés globális keretét jelentik.” (Európai Unió, 2019:6)

A gyakorlati megvalósíthatóság érdekében már az ENSZ által 2000-ben megfogalmazott, 8 Milleniumi Fejlődési Cél (Millenium Development Goals, MDGs) kijelölte a fenntartható fejlődés érdekében szükséges célkitűzéseket, kiemelt hangsúlyt adva a szegénység elleni küzdelemnek. A dokumentumban meghatározott 15 éves periódusban jelentős sikereket értek el az országok a szegénység csökkentésében, ugyanakkor kritikaként fogalmazható meg, hogy bizonyos országokban hatalmas jövedelmi szakadékok alakultak ki, bizonyos esetekben hiányoztak a célok teljesíté-

sének méréséhez naprakész és teljeskörű adatbázisok, valamint nem vonták be a magánszemélyeket sem a célok kijelölésébe, sem a megoldási folyamatba (Kozma, 2018).

E tapasztalatokra építve az ENSZ 2015-ös Agenda 2030 dokumentuma egyértelműen meghatározza, hogy mely célok elérése révén valósulhat meg a fenntartható fejlődés. A megfogalmazott 17 cél segít konkrét akciókká lefordítani a fenntartható fejlődés szemléletét és az országonként eltérő kondícióknak megfelelően priorizálni azokat. Ennek érdekében 169 célkitűzés és több mint 200 indikátor meghatározása is része az Agenda 2030-nak. Az indikátorok módszertana 2020-ra került volna teljes mértékben kidolgozásra (KSH, 2022). A 17 cél esküvői-torta modellje (1. ábra) mutatja, hogy a célok besorolhatóak a három pilléret egymásba ágyazottan mutató rendszerébe.



1. ábra: A fenntartható fejlődés célok esküvői-torta-modellje

Forrás: ENSZ ESCAP (2019): Introduction to the 2030 Agenda and the Interconnectedness of the SDGs

Mivel mind az ENSZ, mind az Európai Unió hivatalos dokumentumai az 1987-es Brundtland jelentésben megfogalmazott fenntartható fejlődés

definícióját használják mind a mai napig, így a jelen kutatás is ezt a definíciót veszi alapul a fogalom hétköznapi ismertségének vizsgálatánál.

A fenntartható fejlődés fogalmának értelmezésbeli különbségei a gyakorlatban

A fenntartható fejlődés céljainak megvalósításához elengedhetetlen a fogalom és a célkitűzések széles körű megismertetése a társadalom minden tagjával: háztartásokkal, vállalatokkal, civil szervezetekkel. Mindhárom szereplőcsoport vonatkozásában felmerülhet a nemek közötti eltérő értelmezés kérdése. A nemek közötti különbség sokféleképpen érezteti a hatását a fenntartható fejlődés fogalmával, illetve céljaival kapcsolatban. Korábbi kutatások rámutattak, hogy a nők általában jobban törődnek más érzéseivel, gondoskodó attitűdjük van és az etikátlan viselkedést is nagyobb arányban érzékelik, mint a férfiak (Westerman et al., 2021). Ezen kívül több tanulmány is feltárta már a női gondolkodás holisztikusabb, míg a férfi gondolkodás logikusabb, racionálisabb voltát (Arachchi–Managi, 2021). A nők jobban törődnek a környezet állapotával és a környezetet érintő témákkal, mint a férfiak (Xiao–McCright, 2015). Így nem meglepő, hogy a gazdasági képzésben részt vevő női hallgatóknál például a környezeti etika is erősebben érvényesült, mint a férfi hallgatóknál (Bergman et al., 2014). Ugyanakkor a társadalmi egyenlőtlenségeket is nagyobb mértékben tapasztalják meg, ami a társadalmi pillérhez kötődő fenntarthatósági célok erősebb preferenciáját feltételezi.

Az egyik legfrissebb kutatás arra vonatkozott, hogy az állampolgárok számára mennyire ismert a fenntartható fejlődés fogalma és céljai. A norvég felmérés szerint (Flottum–Dankel–Skiplé, 2022), a 4046 válaszadónak csak mindössze 12 %-a nem ismerte a célok egyikét sem, ellenben 12% nonszensznek, üres frázisnak, elérhetetlennek gondolta a célkitűzéseket. A férfi válaszadók nagyobb arányban fejeztek ki negatív véleményt a fenntartható fejlődési célokkal kapcsolatban és szignifikánsan kisebb arányban fejeztek ki pozitív véleményt, mint a nők. Az életkori csoportok között is mérhető különbség volt a fenntarthatósági célokra vonatkozó attitűdben: a legfiatalabb korcsoport (1990 után születettek) jelentősen, míg az 1960 és 1989 között születettek kis mértékben pozitívabb attitűdöt mutattak, mint az 1960 előtt született generáció tagjai.

Mivel az ismeretek terjesztésének a fenntarthatósággal összefüggésben is egyik legfontosabb terepe az oktatás, így több tanulmány (Balakhrisnan, et al., 2020; Radzi et al., 2022) is vizsgálta az iskolázottság ösz-

szefüggését a fenntartható fejlődés céljaihoz való viszonyulással és jellemzően pozitív korrelációt találtak az iskolai végzettség és a fenntarthatóság fogalmának ismerete között. James Westerman, Nafees és Jennifer Westerman 2021-es kutatása a fenntartható fejlődés iránti elkötelezettséget a képzési profilok közötti bontásban is vizsgálta. Korábbi eredményeik alapján (Westerman et al., 2012) feltételezték, hogy a gazdasági képzésben részt vevő hallgatók a nárcizmus és önérdék-követés magasabb szintjével, valamint alacsonyabb empatikus készséggel rendelkeznek, és hajlamosabbak kiaknázni a közös erőforrásokat. Bergman és társai (2014) pedig ezen túl a környezeti etika alacsonyabb szintjét és erősebb materializmust mutattak ki a gazdasági képzésben tanulóknál más tudományterületekkel szemben.

Fontos figyelembe venni, hogy a fenntarthatóság fogalmát nemcsak az oktatás keretein belül ismerheti meg a lakosság. A hétköznapi marketing célokra is egyre gyakrabban használják a fenntartható jelzöt termékekkel kapcsolatosan, emiatt a fogalom hétköznapi értelmezése is szorosabban összekötődhet olyan termékcsoportokkal, illetve problémákkal (pl. fenntartható erdőgazdálkodásból származó faanyag (FSC-minősítés; fenntartható/környezetbarát kozmetikumok), amik a cégek marketingakcióiban is kiemelt szerepet kapnak. A fenntarthatósági szóhasználat a termékekkel kapcsolatban például sokkal gyakrabban inkább a természeti környezeti hatások figyelembevételére utal, semmint a gazdasági vagy társadalmi aspektusra - ez utóbbira a gyakorlatban pl. a Fair Trade logo használata utal.

Ezen kívül a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának (CSR) erősödése és annak explicitté tétele a fenntarthatósági jelentéseken keresztül, szintén lehetőséget nyújt arra, hogy a hétköznapi emberek a fenntarthatóság fogalmával. Egyre több cég honlapján érhető el fenntarthatósággal kapcsolatos hírek, ami szintén jelzi, hogy a fogyasztók és befektetők, üzleti partnerek számára is fontosabbá válnak a vállalkozás tevékenységének ezen vetületei is.

A média hatása sem lebecsülendő. A napi hírek vonatkozásában is egyre gyakrabban találkozhat a lakosság a fenntarthatóság fogalmával. A magyar internetes híroldalak közül a második leglátogatottabb az index.hu⁵, amely például az 1999–2014 közötti 16 éves időszakban 756

⁵ <https://rating.gemius.com/hu/tree/14> (letöltve: 2022. 10.17.)

fenntarthatósággal kapcsolatos hírt publikált, 2015 és 2022 közötti 8 éves időszakban viszont már 1176-ot⁶.

A fenntartható fejlődés hétköznapi értelmezésével kapcsolatos vizsgálat további relevanciáját az adja, hogy 2023. szeptembertől vezetnék be a hazai közoktatásba a 9-12. évfolyamosok számára is a fenntartható fejlődés című tárgyat, ami várhatóan pozitívan hat a fenntarthatósági célok megismerésére és megvalósításuk előmozdítására.⁷

Nemek közötti eltérések

Ebben a fejezetben a fenntarthatóság három pillérén keresztül vizsgáljuk a nemek közötti eltéréseket, felvillantva az egyes okokat és problémákat. Végig vezetjük azokat az irányzatokat és nézeteket a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban, ahol a nemek közötti eltérés erőteljesen megjelenik.

A feminizmus és a fenntarthatóság témaköre főként a *környezet-, és természetvédelem területén* már az 1970-es évek közepétől jelent meg, amikor is Françoise d'Eaubonne bevezette az ökofeminizmus kifejezést. A francia feminista író a túlnépesedést és a természeti erőforrások pusztulását azonosította a túlélésünket fenyegető két legközvetlenebb veszéllyként. Szélsőséges nézetei szerint, ha az általa elférfiasodottnak nevezett hatalmi rendszer megtörne, a bolygó a női nemben újra zölddé válhatna mindenki számára. Vagyis az ökofeminizmus a nőiesség és a természet szoros harmóniájában gyökerezik. Az ökofeministák nézetei alapján az elnyomás nemcsak a női nemre, hanem a többi élőlényre is kiterjed. Azért harcolnak a környezetvédelemért, mert meglátásuk szerint ugyanaz a rendszer nyomja el jogaikat, mint a természetet. Ez az irányzat azóta is él és még inkább szerteágazó, decentralizált mozgalommá vált. (Mebratu, 1998)

Későbbiekben Plumwood (1993) magyarul is megjelent műveiben, a nő társadalmi és családi szerepén át magyarázza a nők háttérbe szorítását. Nézetei szerint „a nők elnyomása nem okvetlenül magától értetődő, mivel a nők a köz- és a magánéletben egyaránt a háttérben játszanak szerepet: háziasszonyok, ápolónők vagy éppen titkárnők. Munkájukat rendszerint figyelmen kívül hagyják a gazdasági élet, a történelem és a kultúra ered-

⁶ <https://index.hu/24ora/?word=1&pepe=1&tol=1999-01-01&ig=2022-10-17&s=fenntarthat%C3%B3s%C3%A1g> (letöltve: 2022. 10.17.)

⁷ <https://index.hu/belfold/2022/08/05/erettsegi-tantargy-lesz-a-fenntarthatosag/> (letöltve: 2022. 10. 16.)

ményeinek számbavételekor. A nők a hagyományos értelemben vett környezet, vagyis biztosítják a keretet és a feltételeket a férfiak eredményeihez, ám amit tesznek, az önmagában nem minősül eredménynek.” (Plumwood, 1993)

A másik nagy terület, ahol a fenntarthatóság *társadalmi pillére* érhető tetten, a nők egyenjogúsága. Az SDG 5. számú cél kifejezetten a nemek közötti egyenlőséget célozza meg. Kaltenborn és szerzőtársai által szerkesztett kiadvány (2020) egyik fejezete vezet végig a nők egyenjogúságát képviselő ENSZ irányelveken és szervezeteken. A nők egyenjogúsága, különösen az erőszakmentesség, az erőforrásokhoz való teljes körű hozzáférés és a döntéshozatalban való egyenlő részvétel, valamint a nők szerepvállalása, az ENSZ 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési menetrend szerves részét képezi. A nemek közötti eltérés talán a legerősebben az oktatás, a munkaerőpiac, valamint a politikai hatalom és a döntéshozatal területén érhető tetten. Bizonyos területeken, mint például Uganda és India Sinha és Bagarukayo kutatásában (2018) a társadalmi és kulturális berendezkedésből adódóan eleve más az SDG célok és a fenntarthatóság ismerete a két nem között, mely különbséget (leszakadást) megfelelő ismeretterjesztés, oktatás által lehetne csökkenteni, ezáltal magát az 5. célt elérni.

Ezeken túl, a nemek közötti bérszakadék és a nemek szerinti családi kötelezettségek nagyban hozzájárulnak a nemek közötti egyenlőtlenségekhez, ami a szegénységet tovább súlyosbíthatja. Világszerte jelentős különbségek mutatkoznak a férfiak és nők egészségi állapota között. Még akkor is, ha a férfiak száma világszerte 62 millióval meghaladja a nőkéét. A nők bizonyos életszakaszokban sokkal inkább kitéttek a különböző egészségügyi kockázatoknak. Valamint sajnos a nők egyharmada világszerte megtapasztalta élete során a fizikai és/vagy szexuális erőszakot. Ahogyan a szerzők írják a nők és férfiak közötti nemükből adódó különbségek nem egyszerű, egyéni döntések eredményei, hanem a világ minden államában a nemek közötti hatalmi viszonyok eredményei (Kaltenborn et al., 2020).

Ennek egyik erős *gazdasági vetülete* a döntési kvóták, vezetői szerepek, fizetések és jövedelmek oldaláról köthető a fenntarthatóság gazdasági pilléréhez. Calabrese és szerzőtársai (2018) is megjegyzik, hogy a felső- és középvezetői pozíciókban foglalkoztatott nők átlagos aránya növekszik, sőt a CSR-ban betöltött vezetői szerepek arányát nézve a nők jelenléte kifejezetten markáns. Mindazonáltal felmerül a kérdés: vajon ez tekinthető-e a megfelelő mutatónak a fenntarthatóság orientált vezetési

megközelítés mérésére? Eredményeik szerint ugyanis, a CSR-menedzserek női aránya nem kapcsolódik közvetlenül a fenntartható vállalatokhoz. A nők főként a „puha” vezetői pozíciókat töltötték be, mint például a humán erőforrás, a reklám és a vállalati társadalmi felelősségvállalás, döntési jogkörük és hatáskörük mégis korlátozott ezekben a szerepekben.

Pedig szerepük által jobban figyelnek a vállalatok társadalmi érzékenységét befolyásoló társadalmi kérdésekre. Ahogyan írják, a női karizmatikus vezetés „képes előmozdítani a kulturális átorientálódást, felértékelni az emberséget, a kapcsolatokat és a közösséget, megvan bennük a „meghallgatás” képessége és az igények és elvárások értelmezése, a kapcsolatépítés képessége” (Calebrese et al., 2018). Megállapításaik fényében a politikai döntéshozóknak a nők üzleti jelenlétét olyan potenciális előnyök forrásaként kellene kezelni, ami túlmutat a vállalatok rövidtávon vett magasabb nyereségességén.

Azonban olyan kutatást, ami kifejezetten a fenntarthatóság eltérő értelmezését venné górcső alá, nem találtunk a szakirodalmi kutatásaink során. Sőt Widegren és Sand (2021) felhívja a figyelmet arra, hogy kevés olyan kutatás van, ami az SDG célokkal kapcsolatos fenntarthatósági kérdésekben a nemi eltéréseket vizsgálná. Holott ez különösen fontos lenne a négy, gyakorlatilag nemek szempontjából „vak célok”, mint az SDG 12, SDG 13, SDG 14 és SDG 15 esetében. Az eredményeink arra engednek következtetni, hogy vannak célok, melyek a nemek szempontjából valóban nem mutatnak különbséget, mint például az SDG 12 cél, ami mindkét nem definíciójában elsőként jelent meg, míg más célok rangsorolásában vagy értelmezésében jelentős eltérések mutatkozhatnak. Így a későbbi kutatásaink során kifejezetten ezt fogjuk vizsgálni. Hiszen ahogyan Arachchi és Managi (2021) is kiemeli, a két nem gondolkodásmódjának integrálása előnyös lenne a fenntarthatósággal kapcsolatos döntéshozatali folyamat során is.

Amennyiben részletesebben vizsgáljuk a fenntarthatóság három pillérét, megállapíthatjuk, hogy több kutatás is foglalkozott már ezeknek a témaköröknek a nemek közötti különbségeivel. Bain és szerzőtársai (2019) 12 (fejlődő és fejlett) országban vizsgálták a 2134 fős mintán, hogy a lakosság számára mit jelentenek a fenntartható fejlődés céljai. Kutatásuk az előre definiált három pillér vonatkozásában vizsgálta, hogy a megkérdezettek a 17 SDG célt melyik pillér alá sorolják és ez alapján készítették el a válaszadókra jellemző mentális térképeket. Az eredmények azt mutatták, hogy bár nincs egyetlen általános fenntarthatósági besorolási logika, érzékelhető

feszültséget tapasztaltak a célok között az egyes országokban, így fontosnak tartották az ország-specifikus vizsgálatokat. A domináns mentális térkép az elsődleges feszültséget a környezeti és társadalmi célok között tárta fel, tehát a válaszadók úgy gondolják, hogy a természeti környezet védelme prioritást élvez a társadalmi célok megvalósításához képest, míg a gazdasági pillér pedig ezekhez képest nagyjából független elemként társul. Ez a mentális térkép mindegyik országban, de különösen Oroszországban, USA-ban volt domináns, Kínában és Franciaországban pedig kevésbé. A demográfiai változók tekintetében ez a mentális térkép a fiatalabb, nő nemű és nem vallásos válaszadók esetében volt jellemzőbb.

További számos kutatás foglalkozik a fenntartható fejlődés értelmezésének nemek közötti különbségével, ám ezek jelentős többsége a fenntarthatóság csak egy-egy elemét, szeletét vizsgálja. Lee, Park és Han (2013) a lakossági fogyasztók hozzáállásának és viselkedésének azonosítását végezte el az energiahatékony világítás bevezetésével kapcsolatban. Xiao és Hong (2010) tanulmányában a nemek közötti különbségeket vizsgálta Kínában a környezetorientált viselkedés, a környezeti ismeretek, valamint a környezetért való aggodalom terén. Du és Pan (2022) tanulmányának célja az volt, hogy feltárják a nemek közötti különbségeket az egyetemi hallgatók energiatakarékos viselkedésében. Miralles-Guasch, Martínez és Marquet (2016) szerint a nemek alapvető változót jelentenek a közlekedés fenntarthatóságának megértésében. A nők mobilitási szokásait olyan értékes tényezőnek tekintik, amelyek jelentősen befolyásolhatják a közpolitikát a fenntarthatóbb mobilitási minták előmozdításának érdekében. Bloodhart és Swim (2020) szerint a nemek közötti különbségek fontos szerepet töltenek be a fenntartható fogyasztással kapcsolatos közpolitikák kialakításában. Véleményük szerint nem csak a fenntartható fogyasztás mennyisége és típusa tekintetében alakulnak ki nemi különbségek, hanem a nemi sztereotípiák és normák is hatással vannak arra, ahogy a férfiak és nők gondolkodnak az adott területről. Shrestha és szerzőtársai (2020) szerint az energiahatékony és energiatakarékos döntő szerepet játszik a tiszta környezet elérésében, és előnyöket is jelent az érdekelt felek, azon belül is a háztartások számára. Pusztán a viselkedés megváltoztatásával jelentős javulás érhető el. Ugyanakkor a valódi energiafelhasználók nem rendelkeznek megfelelő műszaki, energetikai ismeretekkel és nem megfelelő szintű a tudatos viselkedésük sem. Az országok jelentős hányadában a nők aktívabban vesznek részt az energiaigényes háztartási munkákban, de az energiafelhasználással kapcsolatos döntésekben

jóval kevésbé. 2021-ben ugyancsak ezek a szerzők az energiatakarékos-sággal és energia-gazdálkodással kapcsolatos szakirodalom szisztematikus áttekintését hajtották végre, amelyben a nemi szempontok fontosságát hangsúlyozták a háztartások energiatakarékos viselkedésében és a fenntarthatóságot szolgáló energiaátállásban (Shresta et al., 2021) Ugyancsak az energiaellátással kapcsolatos gondolkodásban mutatott ki eltérést a két nem között Arachchi and Managi (2021), akik szerint a nők a legtöbb ország esetében nagyobb aggodalmat mutatnak az energiaellátás fenntarthatóságának fontossága iránt, mint a férfiak. Ugyanakkor a férfi gondolkodás logikusabb, a férfiak jobban tájékozottak az energiaellátás fenntarthatóságával kapcsolatban, mint a nők. Empirikus kutatásunk során mi is szignifikáns eltéréseket találtunk, aközött ahogyan a két nem definiálja, illetve értelmezi a fenntartható fejlődés fogalmát.

Alkalmazott módszerek

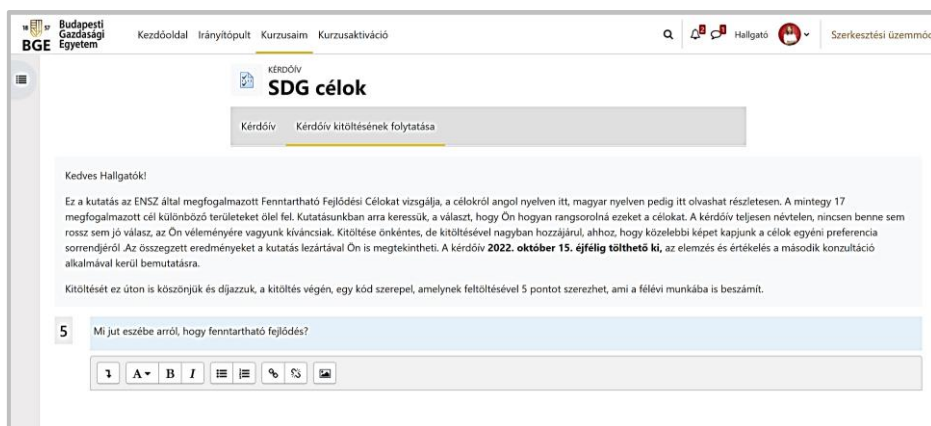
Minta és populáció

Kutatási kérdésünk arra vonatkozott hogyan fogalmazzák meg a fenntartható fejlődést a hétköznapi élet szereplői, mit is jelent számukra ez a fogalom, hogyan írják le ezt a „jelenséget”. A hallgatói mintaválasztás kényelmi mintának tűnhet, azonban a célsokaság, mint egyetemi hallgatók indokoltan kerültek a figyelmünk központjába. Ahogyan Günther és szerzőtársai (2022) is kiemeli, az oktatás a fenntartható fejlődésért (Education for Sustainable Development vagy ESD) a globális fenntartható fejlődés elérésének egyik kulcselemévé vált. Ahhoz, hogy a jövő szakemberei 21. század kihívásainak társadalmi, környezeti és gazdasági szinten is meg tudjanak felelni, az egyetemek feladata, hogy hallgatóit képessé tegye a fenntartható, jövőorientált gondolkodásra és cselekvésre. Ennek érdekében nem csupán az ismereteket kell átadnunk, hanem a fenntarthatósági kompetenciákat is fejlesztenünk kell. Mindezek azonban csakis akkor valósíthatóak meg, ha megfelelő ismeretekkel rendelkezünk a célcsoport fogalomhasználatáról és prekoncepcióiról.

Az általunk választott célcsoport tagjai az alapképzésen végzés előtt álló egyetemi hallgatók. Ők ugyanis már több tantárgyban találkozhattak a fenntarthatóság fogalmával, valamint élet-, és munkatapasztalatuk által feltételezhetően a gyakorlathoz tudják kapcsolni a tananyagban megjelenő fenntartható fejlődés jelenségét. Jóllehet a mintavétel során töreked-

tünk a tudományos elveknek megfeleltetni a mintavételi keretet, de min-tánk csupán a BGE PSZK levelező tagozaton végző hallgatók sokaságára nézve tekinthető reprezentatívnak.

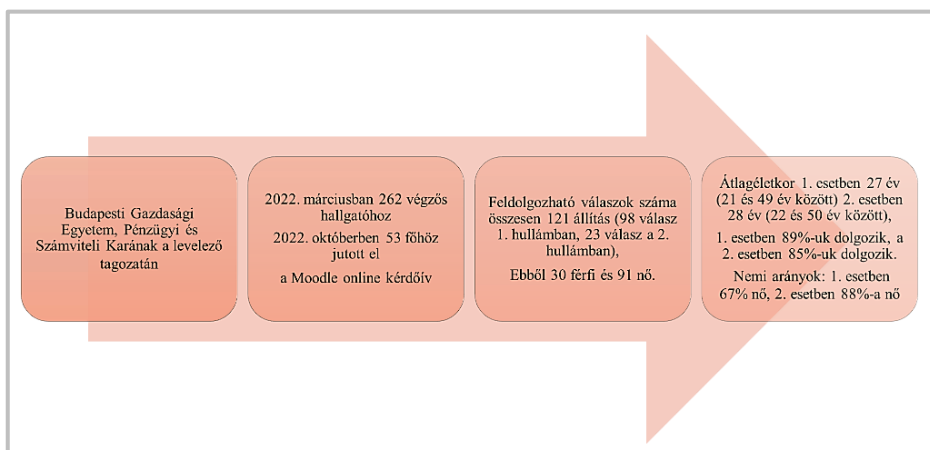
Kutatásunk két szakaszban zajlott, mindkét esetben a Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Karának levelező tagozatán. Az alapképzésében tanuló összes hallgatóhoz eljuttattuk ugyanazt a kérdőívet. 2022 márciusában 262 végzős hallgatóhoz, míg 2022 októberében 53 főhöz jutott el a Moodle online kérdőív, melynek egyik nyitott kérdését kvalitatív technikával elemeztük ebben a cikkben. A Moodle oktatási felületén elkészített és megosztott kérdőív ebben a kutatásban elemzett kérdésének képernyőkivágását a 2. ábra mutatja.



2. ábra: Képernyőkivágás a Moodle kérdőívből

Forrás: Saját szerkesztés

A résztvevők hozzájárultak válaszaik feldolgozásához, melyet önként és névtelenül adtak meg. A feldolgozható válaszok számát összesen 121 állítás képezte (98 állítás az első hullámban és 23 a második hullámban). Az elemzett minta az alábbiakkal jellemezhető (3. ábra): az átlagéletkor 1. esetben 27 év (21 és 49 év között) 2. esetben 28 év (22 és 50 év között). A válaszadók közül 1. esetben 89%-uk dolgozik, a 2. esetben 85%-uk. Nemi arányokat tekintve összesen 30 férfi és 91 nő állítását elemeztük, ami az alábbiak szerint oszlott meg 1. esetben 67% nő, 2. esetben 88%-a nő.



3. ábra: Mintabemutatója és a kutatás összegzése

Forrás: Saját szerkesztés

Az adatok, jelen esetben a válaszok, importálása után, rendeztük, szűrtük azokat, a gépelési, valamint egyéb hibákat javítottuk, majd a kódolás két nagy fázisban zajlott. Első körben az automatikus szövegbányászathoz szövegsűrítő és szógyakoriság elemző technikákat alkalmaztunk, majd a második fázisban az értő tartalomelemzéshez, a szöveg tanulmányozása után összeállítottuk a kódtáblát. Ennek részletezése a következő fejezetben kerül bemutatásra.

Elemzési egységek és kutatási kérdéseink

Kutatásaink során az 1987-es Brundtland jelentésben szereplő fenntarthatóság definíciójának magyar fordításából indultunk ki. Elsődleges célunk volt a megkérdezettek által adott válaszokat összehasonlítani az eredeti definícióval. Így az eredeti definícióban kiemelt kifejezések közvetlenül is belekerültek a kódtáblába (1), ezek a következők: „(a)z emberiség képes a fejlődést fenntarthatóvá tenni, hogy az megfeleljen a **jelen szükségleteinek** anélkül, hogy veszélyeztetné a **jövő generációinak** lehetőségét saját szükségleteik kielégítésére”. Ezen kívül, a szakirodalmi kutatásainkra és az előzetes nyílt kódolásra alapozottan az alábbiakat vizsgáltuk: (2) mi az a fő gondolat vagy jelenség, amin a megfogalmazás alapul, (3) megjelenik-e benne az erőforrás kifejezés vagy annak szinonimája; (4) ad-e megoldást a válaszában (5) véleményezi-e, ha igen milyen véleménnyel van; (6) felfedezhető-e benne valamelyik SDG cél. Ez alapján összeállítottuk az elemzéshez használt kódtáblát, az *1. táblázat* szerint.

1. táblázat: Kódtábla

| Fő kód neve | Alkód neve | Értelmezése | Példa | Alkalmazott mérési skála |
|------------------------------------|------------|---|--|---|
| Jelenség | | Mi az a fő gondolati ív vagy jelenség, amire a definíciót felfűzi a válaszadó? | Alkalmazkodás „A fenntartható fejlődés számomra az állandó változáshoz való alkalmazkodás, a folyamatosan fejlődő és változó világ lépéstartása” (Nő, 9. válaszadó) Folyamat „Egy olyan folyamat, amely során a környezet és annak forrásait nem elhasználva, hanem fenntartva érünk el pozitív változásokat.” (Férfi, 5. válaszadó) | Névtelen, a kódoló megítélésére emeli ki. |
| Erőforrás megjelenik-e | | Megjelenik-e az erőforrás kifejezés? Említ-e erőforrást a válaszadó? | „Az, hogy olyan fejlesztések történjenek, amik hosszútávon segítik a gazdasági növekedést, illetve a befektetett erőforrások megtérülése is biztosított.” (Férfi, 19. válaszadó) | Alternatív - megjelenik (1) vagy nem jelenik meg (0). |
| Hosszútáv megjelenik-e | | Megjelenik-e a hosszútávú gondolkodás? Pl. jövő. | „Olyan fejlődés, akár több területet érintőleg is, amely a fejlődés következményével nem jár rombolással, károkozással, hosszantartóan pozitív hozadéka van a társadalomra, a bolygóra amellyel, hogy nem okoz negatív hatást.” (Nő, 24. válaszadó) | |
| Megfelelés az eredeti definíciónak | szükséglet | | „kielégíti a mostani szükségleteinket” (Férfi, 14. válaszadó) | |
| | jelen | Az eredeti definícióból kiemelt kifejezések megjelennek-e? „Az emberiség képes a fejlődést fenntarthatóvá tenni, hogy az megfeleljen a jelen szükségleteinek anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációinak lehetőségét saját szükségleteik kielégítésére” (UN, 1987:15) | „Fenntartható fejlődés a jelenben IS megadja a szükségleteinket, viszont a következő generáció szükségleteit IS figyelembe veszi.” (Nő, 3. válaszadó) | |
| | jövő | | „Egy olyan jövő, amelyben a profit érdekek végre háttérbe szorulnak, és a tömegtermelés, és az emberek mohó fogyasztása nem zsigereli ki a földet.” (Férfi, 27. válaszadó) | |
| | generáció | | „Olyan mértékű és gyorsaságú fejlődés kivitelezése, amellyel nem veszélyeztetjük a következő generációk jövőbeni életkörülményeit és életkörülményét.” (Nő, 13. válaszadó) | |
| Ad-e megoldást? | | Ad-e bármilyen megoldást a válaszadó? | „Újrahasznosított tárgyak. Takarékoság.” (Nő, 70. válaszadó) „A gazdasági növekedés mellett környezetvédelmi szempontok figyelembevétele. Energia-takarékosság. Környezetvédelem.” (Férfi, 16. válaszadó) | Névtelen, a kódoló megítélésére emeli ki. |

| Főkód neve | Alkód neve | Értelmezése | Példa | Alkalmazott mérési skála |
|--------------------------------|------------|---|--|---|
| Véleményezi-e? | | Van-e véleménye? Érzélem kapcsolódik-e hozzá? | „Egy hosszútávon fenntartható pozitív jellegű változás, adaptáció.” (Férfi, 1. válaszadó) | Névleges, a kódoló meg-látása szerint emeli ki. |
| Benne van-e valamelyik pillér? | gazdaság | A szakirodalomban megadott három pillér valamelyike megjelenik-e? | „Az, hogy olyan fejlesztések történjenek, amik hosszútávon segítik a gazdasági növekedést, illetve a befektetett erőforrások megtérülése is biztosított.” (Férfi, 19. válaszadó) | Alternatív - megjelenik (1) vagy nem jelenik meg (0). |
| | társadalom | | „Olyan fejlődés, akár több területet érintőleg is, amely a fejlődés következményével nem jár rombolással, károkozással, hosszantartóan pozitív hozzájárulást a társadalomra, a bolygóra amellett, hogy nem okoz negatív hatást.” (Nő, 24. válaszadó) | |
| | környezet | | „Ami a legelőször eszembe jutott a fenntartható fejlődés kapcsán az hogy olyan mértékben fejlődjön a világ amilyen mértékben a környezet is fejlődni tud.” (Nő, 40. válaszadó) | |
| Célszám SDG17 | | Köthető-e az 17 SDG cél valamelyikéhez? | SDG 6. 7. 13. célok „környezetvédelem, természeti erőforrások pazarlása, ivóvízhiány, globális felmelegedés, túlnépesedés” (Nő, 88. válaszadó) | Névleges, a kódoló meg-látása szerint sorolja be. |

Forrás: Saját szerkesztés

A kódolás során Excelt, NVivot és online ingyenes szövegbányász szoftvereket használtunk. A kódolást két szakértő végezte egymástól függetlenül a szakirodalomra alapozott kódrendszer alapján folytatott egyeztetés után. A két kódoló egymástól való függetlenségét (intercoder reliability) biztosította a párhuzamosan végzett független munka, majd a kapott eredmények egymásnak való megfeleltetése, ún. ellenőrző szakértői kódolással.

Mivel az egyes kódok gyakoriságát számosítottuk, az összehasonlításhoz egyszerű aránytesztelést végeztünk, ezzel vizsgálva a két nemre végzett kódolások eredményeinek válaszarányai közötti esetleges szigni-

fikáns eltéréseket. Habár több jellemző alapján is elvégeztük az összehasonlításokat (életkor, dolgozik-e), de csakis a nemek esetében találtunk olyan eltérést, melyet érdemes közelebbről is megvizsgálni.

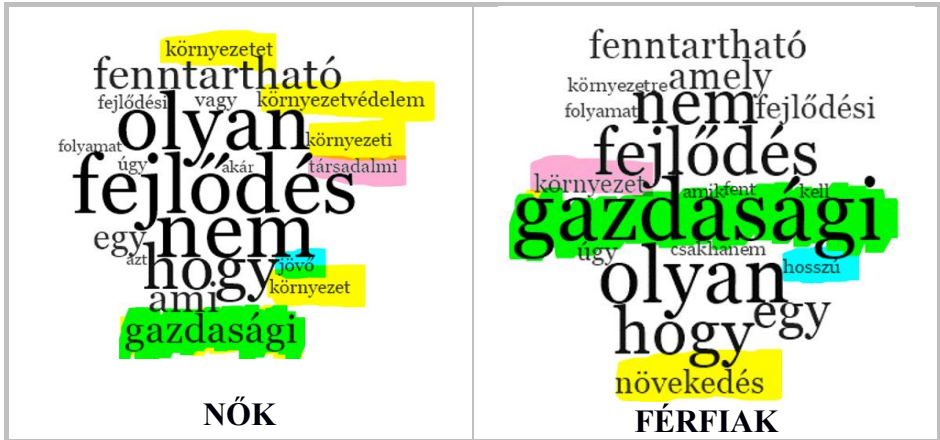
Kutatási eredmények

Az automatikus kódoláshoz és szövegbányászathoz (vagyis értő elemzés itt még nem történt), szövegsűrítő szoftvert használtunk. Ezek az alkalmazások a leggyakoribb kifejezéseket és szavak közötti együttjárásokat elemezve választják ki és sűrítik azokat a mondatokat, amelyek a leginkább reprezentálják a teljes szöveget. Három szinten végeztük el ezt a sűrítést:

1. A teljes mintára: *„Környezetvédelem- a gazdasági környezet és szabályozás olyan irányba alakítása, hogy a gazdasági szereplőknek is érdeke legyen a növekedés és a fenntarthatóság egyensúlyában működni. Egy olyan jövő, amelyben a profit érdekek végre háttérbe szorulnak, és a tömegtermelés, és az emberek mohó fogyasztása nem zsigereli ki a földet.”*
2. A hölgyek esetében *„Számomra a fenntartható fejlődés azt jelenti, hogy bármilyen terület, mely az emberek érdekeit szolgálja, csak úgy fejlődne és terjeszkedne, hogy a környezethez és a természethez alkalmazkodik, sőt akár támogatja/segíti, de mindenképpen védelmezi és fenntartja... 3 nagy csoportra gondolok, az egyik a társadalmi fejlődés, mely lehet jó és rossz, továbbá a gazdasági fejlődés, mely lehet nagyvonalú és élhető, valamint a környezetvédelem, ami szintén lehet élhető és tűrhető.”*
3. Valamint az urak mintájára *„A fenntartható fejlődés egy oximoron, mivel az emberiség jelenlegi gazdasági fejlődési modellje növekedés-és nem egyensúlyorientált és a rendelkezésünkre álló véges erőforrásokból nem lehet a végtelenségig fenntartani a növekedés-orientált fejlődést... Egy olyan jövő, amelyben a profit érdekek végre háttérbe szorulnak, és a tömegtermelés, és az emberek mohó fogyasztása nem zsigereli ki a földet.”*

Érdekes megfigyelni a nők és a férfiak eltérő nyelvhasználatát, a nők inkább a véleményüket fogalmazzák meg első szám első személyben, míg az urak szakszavakat választanak és passzív formában fejezik ki magukat. Ebben a körben nem vizsgáltuk, hogy történt-e internetes letöltés vagy közvetlen szöveg átmásolása a válaszok közé.

Az eltérő nyelvhasználatot a szószám, a leggyakoribb szavak és szókapcsolatok vizsgálata is alátámasztotta. A nők esetében 1858 szó, vagyis átlagosan 20,41 szó per válaszadó, a férfiaknál 561 szó, vagyis átlagosan 18,7 szó per válaszadó volt jellemző. A leggyakrabban használt kifejezéseket a 4. ábrán vetjük össze kiemelve az eltéréseket.



4. ábra: Húsz minimum 3 karakter hosszú leggyakoribb kifejezés

Forrás: Saját szerkesztés

Jóllehet az eredmények között az *olyan*, illetve, *hogy* kifejezések is nagy számban szerepelnek, mégis fontosnak tartottuk ezeket is szerepeltetni, mert ezzel a mondatszerkezetek és gondolati ív logikája vázolható fel. Ezek közül a *nem* tagadószt emeljük ki, és vizsgáljuk meg közelebbről a későbbiekben. Míg a nőknél a leggyakoribb szó a *fejlesztés* (ez érthető hiszen a definíció része) mintegy 39 alkalommal használtak, de ugyanennyiszor szerepelt a *nem* tagadószt is. Gyakran használták még a környezet kifejezést. A jelenséget mérő kódnál, a kódolók az életmód, módszer, erőfeszítés, újrahasznosítás, környezetvédelem, kizsákmányolás, alkalmazkodás vonulatokat vélték felfedezni a női válaszokban. A férfiak esetében a leggyakoribb szó – *gazdasági* – említése 13 alkalommal történt, valamint a *nem* tagadószt 10 alkalommal. A jelenség kódba a gazdaság, stratégia, megtérülés, gyarapodás, munka, szükségletkielégítés kifejezések használata került. Ez utóbbi, vagyis a jelenség vizsgálata, szolgálta egyben a nyílt kódolást is, amikor a szöveg első olvasata során a kutatók kiemelik azt a kifejezést, vagy gondolatot, amire az értelmezés felfűzhető.

Ezek után a tematikus elemzés vagy zárt kódolás következett. Itt már a kódtábla alapján történt a tartalomelemzés, melynek összevetését a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat: A két nem válaszainak kódolása alapján összeállított gyakoriság tábla

| | | Férfiak | | Nők | | Van-e szignifikáns eltérés? | |
|---|------------|---------|--------|-----|--------|-----------------------------|-------|
| Erőforrás megjelenik-e | | 7 | 23,33% | 21 | 23,08% | | nem |
| Hosszútáv megjelenik-e | | 8 | 26,67% | 44 | 48,35% | p=0.001543 | igen |
| Megfelelés az erede- zeti definíciónak | szükséglet | 7 | 23,33% | 19 | 20,88% | | nem |
| | jelen | 5 | 16,67% | 23 | 25,27% | p=0.1352 | nem |
| | jövő | 10 | 33,33% | 27 | 29,67% | | nem |
| | generáció | 4 | 13,33% | 12 | 13,19% | | nem |
| Ad-e megoldást? | | 8 | 26,67% | 14 | 15,38% | p=0.0501 | igen* |
| Véleményezi-e? | | 6 | 20,00% | 1 | 0,01% | p=2.428e-06* | igen |
| Benne van-e vala- melyik pillér? | gazdaság | 14 | 46,67% | 24 | 26,37% | p=0.002871 | igen |
| | társadalom | 9 | 30,00% | 18 | 19,78% | p=0.09465 | igen* |
| | környezet | 17 | 56,67% | 61 | 67,03% | p=0.1315 | nem |
| igen* 0.1 szignifikancia szint mellett | | | | | | | |
| igen 0.05 szignifikancia szint mellett | | | | | | | |
| *Kódolási hiba lehet, nem egyértelmű a kódtábla | | | | | | | |

Forrás: Saját szerkesztés

A hipotézisvizsgálat során RStudio-val futtattuk le az arányok tesztelését, az egyes értékek az eredmények p-értékét mutatják. Egy esetben fedtünk fel kódolási hibát, ami a kvalitatív technikák esetében előfordulhat, ugyanis a két kódolást végző kutató kódolása itt eltért egymástól, ezzel azon kód érvényességét (tartalmi validitását) megkérdőjelezve.

Az eredmények alapján a nők válaszaiban a hosszútávú szemlélet erősen jelen van, míg a férfiak szeretnének egyből megoldást is kínálni a problémára. Érdekes módon a három pillér besorolásánál az elvártakkal ellentétben a természeti, környezeti pillér nem a nők válaszaiban jelent meg gyakrabban.

Érdekes megvizsgálni a tagadást, hiszen a *nem* tagadás vagy néhol tiltó kifejezést mindkét nem gyakran használta. A *nem* kifejezés köré ún. szófa rajzolható, melynek segítségével megismerhető, hogy mire vonatkozott a tiltás vagy tagadás. Az 5. ábra a nemektől függetlenül a teljes minta szövegét mutatja, és rózsaszínnel kiemelésre kerültek negatív (káros) értelmezésű, elkerülendő vagy tiltást kifejező gondolatok és sárgával

a védelmező gondolatok, vagyis mit veszíthetünk azáltal, ha a fenntarthatóságot nem tartjuk szem előtt.



5. ábra: A nem tagadószó szófája

Forrás: Saját szerkesztés

Arra vonatkozóan, hogy mi lehet a megoldás, a 6. ábra szemlélteti. Itt az ugyanezen nevű kódmappába sorolt gondolatok szógyakoriságát vizsgáltuk (nemtől függetlenül), mely alapján összeállítható a leggyakoribb minimum három betű hosszúságú kifejezések szófelhője, ahol a szavak mérete arányos a megjelenés gyakoriságával.



6. ábra: Húsz minimum 3 karakter hosszú leggyakoribb kifejezés, teljes mintára vetítve

Forrás: Saját szerkesztés

Ez alapján látható, hogy az újrahasznosításra vagy bizonyos anyagok helyettesítésére, valamint a kevesebb fogyasztásra vonatkozó javaslatok szerepelnek javaslatként.

Végül az ENSZ által megfogalmazott Fenntartható Fejlődési Célok beazonosítása következett. Az előző fejezetekben már említett SDG 17 célok (KSH fordítás) az alábbiak:

- | | |
|---|--|
| <ol style="list-style-type: none"> 1. A szegénység felszámolása; 2. Az éhezés megszüntetése; 3. Egészség és jólét; 4. Minőségi oktatás; 5. Nemek közötti egyenlőség; 6. Tiszta víz, alapvető köztisztaság; 7. Megfizethető és tiszta energia; 8. Tisztességes munka és gazdasági növekedés; 9. Ipar, innováció és infrastruktúra; 10. Egyenlőtlenségek csökkentése; | <ol style="list-style-type: none"> 11. Fenntartható városok és közösségek; 12. Felelős fogyasztás és termelés; 13. Fellépés az éghajlatváltozás ellen; 14. Óceánok és tengerek védelme; 15. Szárazföldi ökoszisztémák védelme; 16. Béke, igazság és erős intézmények; 17. Partnerség a célok eléréséért |
|---|--|

Ha a kódolás során ezen célok bármelyikét felfedezhettük a válaszban, akkor annak célszámát hozzárendeltük ahhoz. Az eredményeink alapján a férfiaknál első helyen a 12., második helyen a 9. és harmadik helyen a 8. célszám jelent meg leggyakrabban. A nőknél az első a 12., majd a 7., harmadik helyen pedig ugyancsak a 9. célszám szerepelt. Ami érdekes, hogy a férfiaknál a 7. célszám meg sem jelent, illetve a nőknél negyedik leggyakrabban szereplő 10. célszám is hiányzik a férfiaknál.

Konklúzió és diszkusszió

Eredményeink azt mutatják, hogy a két nem fogalomhasználata, és preferenciarendszere, valamint prioritásai, a fenntarthatóság témakörében eltérnek; ennek számos oka lehet. Elsőként felmerül a kérdés, vajon a nézet, mely szerint a nők érdekeltőbbek a természet-, és környezetvédelemben csupán ezen nézetekből táplálkozó sztereotípiája vagy valós tény? Eredményeink szerint az adott válaszok automatikus kódolásában valóban gyakrabban szerepelt a környezet kifejezés, de az értő tartalomelemzés már nem támasztotta ezt alá. Ugyanakkor, ahogyan a kutatási eredményeink is alátámasztják, az EU-ban alkalmazott női kvóták segíthetnek abban, hogy a természeti környezet védelme, a hosszabb időhorizonton való gondolkodás, a társadalmi igazságosság céljai nagyobb súlyt kapjanak a döntéshozatalban.

Végezetül, nemtől függetlenül, a fenntartható fejlődésre nevelés (Education for Sustainable Development vagy ESD) koncepciójára szeretnénk röviden kitérni. Ennek célja a fenntarthatóságot elősegítő és ösztönző oktatási rendszerek szisztematikus megértése és megváltoztatása az oktatásban. Ahogyan már a mintaválasztás során utaltunk rá, a megfelelő ESD irányhoz elengedhetetlen a hallgatói gondolkodás megismerése. A nemek közötti fent bemutatott eltéréseket az oktatásba is érdemes beépíteni, és ennek a folyamatnak nagyon az elején járunk. Zguir (2021) és munkatársai kiemelik, hogy az SDG-k és a fenntarthatóság állami oktatásba való integrálása és az erre alapozott stratégiai megközelítés még mindig alul reprezentált. Isenmann (2020) és munkatársai német egyetemeken példáin mutatják meg jó gyakorlatoknak a lehetséges (ahogyan ők nevezik) morfológiai dobozba való rendszerezését, vagyis ESD egyetemi tantervekben való megvalósításának lehetőségeit egy átfogó rendszerben. A módszer egy több dimenziós holisztikus megközelítés, melyet az egyetemek használhatnak ahhoz, hogy megtalálják egyedi profiljukat, és megfelelő módszereket dolgozzanak ki

az ESD megvalósítására. Az összetett technikák előkészítésének jelentős eleme a megfelelő nyelvi elemek megtalálása, valamint arra alapot szolgáltatóan pontos és szakszerű megfogalmazás, kutatásunk ehhez nyújthat kiinduló pontot.

A fenntarthatóság mindannyiunk érdeke, melyet közös összefogással, és ahogyan Bartus kiemeli, a fenntarthatóság politikájával érhetjük el. „A fenntarthatóság politikája így azt az intézményes cselekvést – tulajdonképpen azt a tudatos önkorlátozást – jelenti, ami megfelelő szabályokat, stratégiákat hoz létre és érvényesít a jövőbeli jólét alapjait jelentő erőforrások hosszú távon megfelelő mennyiségű és minőségű készleteinek biztosítására.” (Bartus, 2020:91) Mindezen szabályok megfogalmazását, oktatását és betartatását pedig együttesen tudjuk megteremteni, de hogy ki-nek mi az elsődleges vagy hogyan értelmezi ezeket, ehhez az általunk is elindított kutatás adhat iránymutatást.

Irodalomjegyzék

- Arachchi, J. I. – Managi, S. (2021): Preferences for energy sustainability: Different effects of gender on knowledge and importance. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 141, 110767. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.110767>
- Bain, P. – Kroonenberg, P. M. – Johansson, L. O. – Milfont, L.T. – Crimston, C. – Kurz, T. R. – Bushina, E. – Calligaro, C. – Demarque, Ch. – Guan, Y. – Park, J. (2019): Public views of the Sustainable Development Goals across countries. *Nature Sustainability, Springer Nature*, 2019, 2(9):819-825. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0365-4>
- Balakrishnan, B. – Tochinai, F. – Kanemitsu, H. (2020): Perceptions and Attitudes towards Sustainable Development among Malaysian Undergraduates. *International Journal of Higher Education*, 9(1):44-51. ISSN-1927-6044
- Bartus, G. (2013): A fenntartható fejlődés fogalom értelmezésének hatása az indikátorok kiválasztására. *Statistikai Szemle*, 91(8-9):842–869.
- Bartus, G. (2020): *Fenntartható pályán? A társadalmi-ökológiai fenntarthatóság állapota és trendjei*. In: Társadalmi Riport, szerk.: Kolosi T., Szelényi I., Tóth I., Gy., Budapest.
- Basiago, A. D. (1998): Economic, social, and environmental sustainability in development theory and urban planning practice. *Environmentalist*, 19(2):145–161. DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1006697118620>
- Bergman, J. Z. – Westerman, J. W. – Bergman, S. M. – Westerman, J. – Daly, J. P. (2014): Narcissism, materialism, and environmental ethics in business students. *Journal of Management Education*, 38(4):489–510. DOI: <https://doi.org/10.1177/1052562913488108>

- Bloodhart, B. & Swim, J. (2020) Sustainability and Consumption: What's Gender Got to Do With It? *Economics, Journal of Social Issues*, 76(1):101–113.
DOI: <https://doi.org/10.1111/josi.12370>
- Brown, J. H (2015): The Oxymoron of Sustainable Development, *BioScience*, 65(10):1027–1029. DOI: <https://doi.org/10.1093/biosci/biv117>
- Calabrese, A. – Costa, R. – Ghiron, N. – Menichini, T. (2018): Gender Equality Among CSR Managers and its Influence on Sustainable Development: A Comparison Among Italy, Spain and United Kingdom. *European Journal of Sustainable Development*. 4(7). DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2018.v7n4p451>
- Caradonna, J. L. (2014): *Sustainability: A history*. Oxford University Press.
- Clinton, R. L. (1977): *Ecodevelopment*. World Affs., 140, 111.
- Daly, H. E. (1977): *Steady state economy*. San Francisco, 545.
- Daly, H. E. (2014): *From uneconomic growth to a steady-state economy*. Edward Elgar Publishing. ISBN: 978 1 78347 995 5
- Du, J. – Pan, W. (2022): *Gender differences in reasoning energy-saving behaviors of university students; Energy and Buildings* 275(1):1–11.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2022.112458>
- Európai Unió (2019): Vitaanyag: Fenntartható Európa 2030-ra
https://ec.europa.eu/info/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_hu
- Falk, A. – Hermle, J. (2018): Relationship of gender differences in preferences to economic development and gender equality. *Science*, 362(6412).
DOI: <https://doi.org/10.1126/science.aas9899>
- Fløttum, K. – Dankel, D. J. – Skiple, J. K. (2022): The Sustainable Development Goals – Sensible Initiative or Just Nonsense? An Investigation of Norwegian Citizens' Knowledge and Attitudes. *Sustainability*, 14(7):4305.
DOI: <https://doi.org/10.3390/su14074305>
- Günther, J. – Overbeck, A., K. – Muster, S. – Tempel, B., J. – Schaal, S. – Schaal, S. – Kühner, E. – Otto, S. (2022): Outcome indicator development: Defining education for sustainable development outcomes for the individual level and connecting them to the SDGs. *Global Environmental Change*. (74).
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102526>
- Isenmann, R. – Landwehr-Zloch, S. – Zinn, S. (2020): Morphological box for ESD – landmark for universities implementing education for sustainable development (ESD). *The International Journal of Management Education*, 18(1).
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100360>
- Kaltenborn, M. – Krajewski, M. – Heike, K. (2020): *Sustainable Development Goals and Human Rights*. Springer Open.
DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-30469-0>
- Kozma, D. E. (2018): A Fenntartható Fejlesztési Célok (SDGs) és a GDP közötti kapcsolat vizsgálata. *GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM*, 11(3-4):67-89.
DOI: <https://doi.org/10.21637/GT.2018.3-4.05>

- KSH: *Fenntartható fejlődési célok*. <https://www.ksh.hu/sdg> (letöltve: 2022. 10. 23.)
- Lányi, A. – Kajner, P. (2019): *A fenntarthatóság témaköre a felsőoktatásban. A Magyar Tudományos Akadémia és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság az ELTE Humánökológia mesterszak közreműködésével, 2018. november 19-én rendezett tudományos tanácskozásának dokumentumai*. UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság. Pantopress Nyomda, Budapest, ISBN 978-963-7364-09-9.
- Lee, E. - Park, N. – Han J. H. (2013): Gender Difference in Environmental Attitude and Behaviors in Adoption of Energy-Efficient Lighting at Home; *Journal of Sustainable Development*; 6(9):36–50. DOI: <https://doi.org/10.5539/jsd.v6n9p36>
- Mebratu, D. (1998): Sustainability and sustainable development: Historical and conceptual review, *Environmental Impact Assessment Review*, 18(6):493–520. ISSN 0195-9255. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0195-9255\(98\)00019-5](https://doi.org/10.1016/S0195-9255(98)00019-5)
- Meadows, D. H. – Meadows, D. L. – Randers, J. – Behrens III, W. W. (1972): *The limits to growth-club of Rome*.
- Miralles-Guasch, C. – Melo, M. M. – Marquet, O. (2016): A gender analysis of everyday mobility in urban and rural territories: from challenges to sustainability, *Gender, Place & Culture, A Journal of Feminist Geography* 23(3):398-417. DOI: <https://doi.org/10.1080/0966369X.2015.1013448>
- Plumwood, V. (1993): *Feminism and the Mastery of Nature*. London: Routledge London, 239 pages ISBN 0 415 06809 6, 0 415 06810 X.
- Purvis, B. – Mao, Y. – Robinson, D. (2019): Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science* 14(3):681–695. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
- Radzi, N. A. M. – Saidi, N. A. – Hasbollah, H. R. – Hashim, H. – Abdullah, F. A. (2022): Revisiting a Study of Awareness and Perception Towards Sustainability. *Management*, 7(28):102–118. DOI: <https://doi.org/10.35631/JTHEM.728008>
- Redclift, M. (2005): Sustainable development (1987–2005): an oxymoron comes of age. *Sustainable development*, 13(4):212–227. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.281>
- Sachs, I. (1974): Environment and Styles of Development. *Economic and Political Weekly* 9(21):828–837.
- Sachs, J. D. (2015): *The age of sustainable development. The Age of Sustainable Development*. Columbia University Press. ISBN: 9780231539005. DOI: <https://doi.org/10.7312/sach17314>
- Simonyi, P. – Zsótér, B. (2020): A fenntartható fejlődés, a fenntarthatóság értelmezési kérdései a megvalósítás érdekében. *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok*, 15(1-2):55–67. DOI: <https://doi.org/10.14232/jtgf.2020.1-2.55-67>
- Sinha, E. – Bagarukayo, K. (2019): Online Education in Emerging Knowledge Economies: Exploring factors of motivation, de-motivation and potential facilitators; and studying the effects of demographic variables. *The International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*. 15(2):5–30.

- Shrestha, B. – Bajracharya, S. B. – Keitsch, M. M. – Tiwari, S. R. (2020): Gender differences in household energy decision-making and impacts in energy saving to achieve sustainability: A case of Kathmandu. *Sustainable Development*, 28(5):1049–1062. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.2055>
- Shrestha, B. – Tiwari, S. R. – Bajracharya, S. B. – Keitsch, M. M. – Rijal, H. B. (2021): Review on the Importance of Gender Perspective in Household Energy-Saving Behavior and Energy Transition for Sustainability. *Energies*, 14(22):7571. DOI: <https://doi.org/10.3390/en14227571>
- UN (1987): Our Common Future (Brundtland Report) <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>
- UN (1992): Agenda 21. United Nations, New York.
- UN (2002): Report of the world summit on sustainable development (A/CONF.199/20). United Nations, New York.
- Xiao, C. – Hong, D. (2010): Gender differences in environmental behaviors in China. *Population and Environment* (32):88–104. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11111-010-0115-z>
- Xiao, C. – McCright, A. M. (2015): Gender differences in environmental concern: Revisiting the institutional trust hypothesis in the USA. *Environment and Behavior*, 47(1):17–37. DOI: <https://doi.org/10.1177/0013916513491>
- Waas, T. – Hugé, J. – Verbruggen, A. – Wright, T. (2011): Sustainable development: a bird's eye view. *Sustainability*, 3(10):1637–1661. DOI: <https://doi.org/10.3390/su3101637>
- Westerman, J. W. – Bergman, J. Z. – Bergman, S. M. – Daly, J. P. (2012): Are universities creating millennial narcissistic employees? An empirical examination of narcissism in business students and its implications. *Journal of Management Education*, 36(1):5–32. DOI: <https://doi.org/10.1177/1052562911408097>
- Westerman, J. W. – Nafees, L. – Westerman, J. (2021): Cultivating support for the sustainable development goals, green strategy and human resource management practices in future business leaders: The role of individual differences and academic training. *Sustainability*, 13(12):6569. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13126569>
- Widgren, K. – Sand, J. (2021): Gender and Sustainability: An International Research Review. Gender Action. https://www.gu.se/sites/default/files/2021-12/Gender-and-Sustainability_An-International-Research-Review.pdf
- Zguir, M., F. – Dubis, S. – Koç, M. (2021): Embedding Education for Sustainable Development (ESD) and SDGs values in curriculum: A comparative review on Qatar, Singapore and New Zealand. *Journal of Cleaner Production*, (319). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128534>